

Yayına Hazırlayanlar
ÖZGÜR HEVAL ÇINAR - COŞKUN ÜSTERCI
Çarklardaki Kum: Vicdani Red

Yazarlar ve yayına hazırlayanlar, bu kitabın telif gelirlerini
www.savaskarsitlari.org sitesine bağışlamıştır.

İletişim Yayınları 1291 • Politika Dizisi 65

ISBN-13: 978-975-05-0568-3

© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2008, İstanbul
2. BASKI 2014, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Ceren Kınık

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Yayına Hazırlayanlar
ÖZGÜR HEVAL ÇINAR
COŞKUN ÜSTERCI

Çarklardaki Kum: Vicdani Red

Düşünsel Kaynaklar
ve Deneyimler

i l e t i Ő i m

İÇİNDEKİLER

Sunuş	
COŞKUN ÜSTERCİ - ÖZGÜR HEVAL ÇINAR.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

Toplumun Militarizasyonunda Zorunlu Askerlik ve Zorunlu Askerliği Reddetme

Toplumun Militarizasyonu: Zorunlu Askerlik Sisteminin ve Ulusal Orduların Yurttaş Yaratma Sürecindeki Rolü	
SUAVİ AYDIN	25

Militarizmin İnşasının Aracı Olarak Eşitsizliğin Meşrulaştırılması ve Vatanseverlik	
MELEK GÖREGENLİ.....	49

Hizmet Etmeyi Başka Biçimlerde Reddetmek: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Asker Kaçaklığı	
ERIK JAN ZÜRCHER.....	59

Çarklardaki Kum? 21. Yüzyılın Başında Vicdani Red	
ULRICH BRÖCKLING.....	69

Vicdani Red, Sivil İtaatsizlik ve Antimilitarizm: İtaat Etmeme ve Direnme	
NİLGÜN TOKER	79

Vicdani Reddin Felsefi Gerekçeleri	
TAHA PARLA	95

İKİNCİ BÖLÜM

*Erkek egemenlik, Cinsiyetçilik ve
Heteroseksizm Eleştirisi Olarak
Vicdani Red*

Kadınlar Askerî Vicdani Reddin Neresinde? Bazı Feminist İpuçları	
CYNTHIA ENLOE	103

Künye Bellemeyen Kezbanlar: Kadın Redçiler Neyi Reddediyorlar?	
AYŞE GÜL ALTINAY	113

Vicdani Red ve Eril Şiddet	
SERPİL SANCAR	135

Çürük Raporu ve Türkiye’de Hegemonik Erkekliğin Yeniden İnşası	
ALP BİRİCİK	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

*Dünyada ve Türkiye’de
Vicdani Red Deneyimleri*

Dünyada Vicdani Red Hareketi Deneyimleri	
ANDREAS SPECK - RUDI FRIEDRICH	153

Kast Orduları: Kuzey ve Güney Amerika’da Zorunlu Askerlik, Vicdani Red ve Demokratik Yurttaşlık	
MATTHEW GUTMANN	165

Şili’de Vicdani Red	
PELAO CARVALLO	185

İspanya’da Vicdani Red: İtaatsizlik	
CTHUCHI ZAMARRA	191

İsrail’de Vicdani Red	
TALI LERNER.....	201

Yunanistan’da Vicdani Nedenlerle Orduda Hizmet Vermeyi Reddetmek	
MICHALIS MARAGAKIS - ALEXIA TSOUNI	207

Türkiye’de Vicdani Red	
COŞKUN ÜSTERCİ - UĞUR YORULMAZ	217

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

***Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından
Vicdani Red***

Avrupa Konseyi Ülkelerinden Vicdani Red Hakkına Genel Bir Bakış	
ÖZGÜR HEVAL ÇINAR	235

Askerlik Hizmetinin Vicdanen Reddi ve Alternatif Hizmette Uluslararası Standartlar	
RACHEL BRETT	247

Vicdani Red Hakkında Avrupa Standartları ve Alternatif Hizmet	
FRIEDHELM SCHNEIDER	267

Uluslararası Hukukta Vicdani Red ve Osman Murat Ülke Davası	
KEVIN BOYLE	273

Vicdani Red ve Anayasa	
OSMAN CAN	291

Türkiye’de Vicdani Reddin Suç ve Ceza Konusu Olması ve Sonuçları	
HÜLYA ÜÇPINAR	313

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ekler

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI KOMİTESİ’NİN GÜNEY KORE CUMHURİYETİ KARARI.....	337
AVRUPA KONSEYİ’NİN VİCDANİ RED İLE İLGİLİ VERMİŞ OLDUĞU KARARLAR.....	355
AVRUPA KONSEYİ İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ’NİN ÜLKE V TÜRKİYE KARARI.....	359
ÖZGEÇMİŞLER.....	371

Sunuş

COŞKUN ÜSTERCİ - ÖZGÜR HEVAL ÇINAR

Savaşa katılımın reddedilmesi, savaşın kendisi kadar eskidir. Tarih boyunca, askerî organizasyonların çeşitli biçimleri insanları değişik gerekçelerle askerlik hizmetini reddetmeye yöneltti. Savaşa ve askerlik hizmetine karşı duruşun en dolayumsuz biçimlerinden biri de “Vicdani Red”dir. En geniş ifadesiyle vicdani red; vicdani, dinî veya politik inanç ve kanaatleri nedeniyle zorunlu askerliğe karşı çıkış olarak tanımlanabilir.

Türkiye bu kavram ile ilk red açıklamalarının yapıldığı '90'lı yılların başında tanıştı. İlk redçiler, Tayfun Gönül ve Vedat Zencir, vicdani kanaatleri ve politik inanışları gereği askerlik yapmayacaklarını söylediklerinde kamuoyunda kaygılı bir şaşkınlığa yol açmışlardı. Zira “Her Türk asker doğar” anlayışının yaygın olarak ifade bulduğu, erkekliğin askerlik üzerinden tanımlandığı –adam olmak– bir ülkede ve üstelik 1980 yılında gerçekleşen askerî darbenin tüm etkilerinin devam ettiği koşullarda birilerinin kalkıp askerlik yapmayacağını söylemesi, en iyimser ifadeyle, hafif akıllılıktı: Kim bilir başlarına neler gelecek-ti? O günden bu yana yaşanan tüm zorluklara karşın 12'si kadın 49'u erkek, 61 genç insan vicdani redçi olduğunu açıkladı. Hatta, bunlardan biri olan Halil Savda bu satırların yazıldığı sırada cezaevinde bulunmaktadır. Bununla birlikte Yehova Şahit-

leri gibi dini inançları nedeniyle zorunlu askerlik hizmetine karşı olan ya da başka saikler ile zorunlu askerlik hizmetine karşı olup ta bu yönde politik bir tutum geliştirmeyen ama çeşitli biçimlerde muafiyet alma, kaçaklık, firarilik vb. yollarla askerlik yapmayan yüzlerce hatta binlerce insan bulunmaktadır.

Vicdani redçiler için inişli çıkışlı ve zorluklar ile geçen bu süreç boyunca kamuoyunun konuya ilgisi ancak redçiler tutuklandıkça, onları desteklemek için kampanyalar düzenlendikçe ya da destek verenler hakkında davalar açıldıkça oluşmaktaydı. Ancak, 2006 yılı başında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AIHM) vicdani redçi Osman Murat Ülke'nin 1997'de yaptığı başvuru üzerine Türkiye aleyhine karar vermesi ile kamuoyunun kavrama yönelik ilgisinde bir artış görüldü. Meclis Başkanı'ndan emekli generallere, hukukçulardan köşe yazarlarına kadar çok farklı kesimlerden insanlar vicdani red hakkında görüş belirtip tartışmaya başladılar. Türkiye'nin vicdani redçilere yönelik uygun bir yasal rejiminin bulunmadığını ve bunun yapılması gerekliliğini ortaya koyan AIHM'in kararı üzerinden yürüten bu tartışma, vicdani redçilerin kamusal alanda görünür kılınmasını sağlaması bakımından oldukça önemliydi. Ama asıl Türkiye'de ordu, askerlik ve militarizme dair tabuların yıkılmasına katkıda bulunması bakımından da ayrıca bir önem taşımaktaydı.

Siyaset, hukuk ve ekonominin neo-liberal çerçeveye hapsediği, küresel adaletsizliklerin savaşlarla birleşerek büyük yıkımlara yol açtığı günümüz dünyasında, gerçekten de vicdani red konusunda, felsefi, politik, hukuksal ve pratik yönleriyle akademik boyutta ve kapsamlı olarak tartışmaya gereksinim vardır. Bu tartışmanın diğer yararlarının yanı sıra Türkiye toplumunun, siyasetinin ve ekonomisinin sivilleşmesi yolunda atılan adımlara bir katkısı da olabilir. İşte böylesi düşüncelerden yola çıkan bir grup vicdani redçi, antimilitarist, insan hakları savunucusu, gazeteci ve akademisyen bir araya gelerek uluslararası nitelikte bir vicdani red konferansının yapılmasına karar verdik. Yaklaşık bir yıllık hazırlık çalışmasının sonunda bu konferans 27-28 Ocak 2007 tarihlerinde İstanbul Bilgi Üniver-